

amikor ide eljutunk, emlékezetünk szinte saját magától sok száz példát idéz fel a firenzei Signoria palotától a sienai Mangia Toronyig, és így tovább; Sváb Frigyes pugliai várainak tornyaitól a Garisendáig és San Gimignano fennmaradt tornyaiig, s az egész félszigeten elszórt temérdek feudális vártoronyig. És ami földrészünk többi országát illeti; hadd emlékeztessünk Párizsra és Gand-ra, London és Stockholm, Spanyolország és Moszkva majd-hogy számtalan, nagyszerű hegyes tornyára.

Es végül elérjük a tizenkilencedik századot, majd *korunkat*, amelyben egy egészen más világból, és már nem téglából vagy faragott kockakövekből, hanem vasból, cementből, sőt napjainkban alumíniumból, létrejönnek: az Eiffel-torony és a televíziós adótoronyok és Párizstól Johannesburgig, New Yorktól Chicagóig, a braziliai Sao Paolótól Mexico City-ig szét-szórva az arcátlanul merész felhőkarcolók – egy teljesen újfajta civilizáció kifejezői, amelyek a jócskán laicizált, „a szentségtől elfordult”, és szintén újfajta erőszaktól uralt nép szükségleteit elégítik ki. Egy új hatalom, a nép, a tömeg, a fékevesztett város vagy – ha úgy tetszik – a „tout court”, demokrácia kifejezései; nyugodtan kimondhatjuk: *hybrisünk*, ama – vak vagy jövőbe látó, ki tudja? – törekvésünk, büszkeségünk vagy gőgünk jelképei, amellyel meg akarjuk hódítani az Egét. Hány marad fenn és meddig marad fenn ezekből az építményekből, amelyek végtelen becsvágygal újra a magasba törnek? Mikor dönti romba, mikor töri porrá őket a már rettegett, de még nem várt pusztítás?

*

Mindezt csupán azért mondtuk el, hogy biztassuk az olvasót: gondoljon arra a titokzatos útmutatásra, az elmélkedni késztetésre, a megfontolásra és a csodálatra, amit a tárgyalt építmények ébresztenek bennünk: mert a Toronyról szóló verbális fejtegetés csupán valamely festmény leírásához, vagy dallam elmeséléséhez hasonlít: csak nagyon halvány megközelítést nyújthatja az eredetinek. Ha *meg akarjuk érteni* a tornyokat, természetesen *látnunk kell őket*, szemügyre kell vennünk három dimenziós kiterjedésükben; vagy a fotográfálás trükkjének segítségével belső látásunkban kell előhívni a képüket.

ZSÁMBOKI ZOLTÁN fordítása

K
Ö
N
Y
V
J
E
L
Z
Ő

Lengyel Béla: GORKIJ. Hogy az ideológiai alapozású esztétikai ítéletek milyen bizonyosan alakulnak át esztétikai előítéletekké, azt Makszim Gorkij jó ideje tartó magyarországi népszerűtlensége szemléletesen példázhatja. Nagy író volt? Világirodalmi jelenség? Induljon érte polémia? Vegyük elő az 1960–68 között az *Európánál* kiadott húszkötetes válogatást? Fedezzük fel magunknak újra?

Igen! Nekünk, olvasóknak – ha szabadulni akarunk az idegszalakra tapadt sémáktól – mindenképpen csak ez a megoldás látszik helyesnek. *Lengyel Béla* monográfiája nem kezd vitát az író „feltámasztásáért”, mert nem ezt tartja feladatának: egy igazabb képet akar festeni Gorkijról. Ezért – a különböző műfajhoz tartozó írások bőséges ismertetésével – Gorkij írói alkátának azokat a jellemzőit keresi, amelyek a korábbi vizsgálódásokból rendre kimaradtak. Így jut a könyvben kiemelt szerephez az egyik leglényegesebb gorkiji vonás: az autodidakta értel-

miségi ösztönös forradalmár szelleme. Ami végül is nem újkeletű felfedezés! De mivel említése elkerüli a politikai szempontú értelmezést, esztétikai funkciója válik jelentőssé. Amint egykor a sematizálók ugyanezen a kritikus ponton váltak óvatlanná – vagy épp. vakmerővé –, hiszen szándékkal vagy csak kényelmességből összemosták a különálló *frontokat*: az esztétikait és a politikait. Sőt, eljárásukat igazolhatták is, mivel a 20-as, 30-as évek Szovjetuniójában Gorkij a legbefolyásosabb irodalom- és kultúraszervező személyiség volt. Am Gorkijból sose lett politikus! Megmaradt művésznek, mert csak ez akart lenni!

A monográfiában Lengyel Béla többször visszatér ehhez az utóbbi gondolathoz. És jogosan! Hiszen éppen ez az igazság nem kapta meg a kellő nyomtérkezt az elmúlt évtizedek Gorkij-magyarázataiban. (*Gondolat*, 1983)

De Coll Lajos